

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.1.21240>

УДК 14:316(045)

ВРАЗЛИВІСТЬ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ ТА КРИЗИ НОРМАТИВНОГО ПОРЯДКУ**Тетяна Шоріна**Державний університет «Київський авіаційний інститут»
tetiana.shorina@npp.kai.edu.ua | <https://orcid.org/0000-0001-9281-7840>

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз вразливості людини в умовах сучасної війни та кризи нормативного порядку. Вразливість розглянуто як універсальну властивість людського буття, пов'язану з тілесністю, залежністю та кінечністю. Водночас показано, що в реальних історичних умовах ця універсальна риса набуває нерівномірного соціального вияву, оскільки війна не лише створює нові загрози, а й радикалізує вже наявні форми соціально зумовленої незахищеності. У такий спосіб досвід вразливості висвітлює розрив між універсалістською мовою прав людини та фактичною селективністю практик захисту.

Ключові слова: вразливість, війна, незахищеність, прекарізація, нормативний порядок, соціальна філософія, міжнародне право, права людини, неолібералізм, криза захисту.

Вступ

Сучасні воєнні та соціальні потрясіння з особливою гостротою актуалізують питання про межі людської захищеності, умови збереження гідності та здатність суспільного порядку підтримувати людське життя в ситуаціях крайньої нестабільності. Війна, будучи формою організованого насильства і руйнування, водночас випробовує на міцність ті соціальні, політичні й правові механізми, які в мирний час забезпечують безпеку, визнання та відтворення повсякденності.

В українській реальності ця проблематика набуває особливого значення через досвід повномасштабної війни, який радикально трансформував повсякденне існування людини, а з ним і самі підвалини її буття: уявлення про безпеку, стійкість соціальних зв'язків, межі правового захисту та передбачуваність нормативного порядку. Однак за цим особливим досвідом криються фундаментальні суперечності сучасної цивілізації. Соціально-гуманітарне знання покликане давати їм глибинне осмислення, окреслюючи теоретичні й практичні орієнтири для подолання суспільних кризових станів.

Мета та завдання дослідження

Метою статті є соціально-філософський аналіз вразливості людини в умовах сучасної війни та дослідження того, як досвід цієї вразливості висвітлює кризовий стан сучасного нормативного порядку. Для досягнення мети сформульовано наступні завдання: окреслити соціальні передумови людської незахищеності; проаналізувати зв'язок між неоліберальною раціональністю, прекарізацією та ослабленням інституційних гарантій; розглянути, як у ситуації війни загострюється розрив між універсалістськими нормативними претензіями захисту та реальною доступністю безпеки, підтримки й визнання.

Методологія дослідження

Методологічною основою дослідження є поєднання соціально-філософського, критико-герменевтичного та нормативно-аналітичного підходів. Соціально-філософський підхід дає змогу розглядати вразливість як феномен, укорінений у структурі суспільних відносин і формах людської взаємозалежності (Fromm 2001; Butler 2009). Критико-герменевтичний підхід використовується для інтерпретації понять свободи, прекарізації, залежності та захисту (Fromm 2001; Dardot and

Laval 2013). Нормативно-аналітичний підхід уможливорює виявлення суперечності між універсалістськими претензіями сучасного правового порядку та фактичною нерівномірністю його захисної дії (Besson and Tasioulas 2010; Butler 2009). У дослідженні також застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння та концептуальної реконструкції, які уможливають систематизацію теоретичних підходів, зіставлення різних інтерпретацій людської вразливості й простеження логіки її зв'язку з кризою нормативного порядку в умовах сучасної війни.

Результати дослідження

Під сучасною війною розуміємо форму організованого насильства, що не обмежується простором безпосередніх бойових дій, а поширюється на цивільну інфраструктуру, повсякденні практики, інформаційно-комунікативне середовище та базові умови соціального існування. Її специфіка полягає в тому, що небезпека втрачає локальний і тимчасовий характер, проникаючи в повсякденний досвід і перетворюючись на тривалий стан нестабільності. У такому контексті війна розглядається як граничне загострення структурних суперечностей суспільного порядку, яке робить видимими й різко посилює вже наявні форми людської вразливості. Відповідно, подальший аналіз вразливості зосереджується на тих соціальних та інституційних умовах, у межах яких людське життя ще до відкритого конфлікту демонструє залежність від підтримки, визнання й гарантій захисту.

У перспективі соціального реалізму, на відміну від соціального номіналізму, вразливість людини осмислюємо як феномен, укорінений у структурі соціальних відносин та інституцій, а не зведений до її індивідуальної природи. Людина не існує як самодостатня одиниця, автономія якої передуює її зв'язкам з іншими. Її здатність діяти, планувати життя, зберігати послідовність досвіду й користуватися свободою формується в соціально організованому світі, що охоплює турботу, право, солідарність, символічне визнання та матеріальні умови відтворення життя. Автономія набуває реального змісту лише в межах цих відносин.

Зокрема, цей підхід переконливо розгортається в теорії визнання А. Гоннета, яка, спираючись на традицію німецького ідеалізму та соціального

психоаналізу, пропонує оригінальне розуміння зв'язку між соціальними відносинами та формуванням суб'єкта. У її межах любов, право і солідарність є тими формами соціальних відношень, завдяки яким індивід поступово здобуває самовпевненість (self-confidence), самоповагу (self-respect) та самоцінність (self-esteem), що в сукупності створюють умови для формування автономного суб'єкта (Honneth 1995). Визнання не дається і не видається суб'єкту – його досягають або домагаються, зокрема, через соціальні конфлікти, що виникають у відповідь на досвід зневаги чи приниження. Як зауважує Дж. Сеглоу, автономія зумовлена не природною властивістю, а розкривається через діалектику визнання і передбачає включення до спільного соціального простору (Seglow 2018). Успішність інтросуб'єктивних відносин безпосередньо визначає міру автономії, якої здатен досягти індивід. Отже, вразливість вкорінена в самій реляційній структурі людського буття: інші потрібні людині не лише для фізичного виживання, але й для становлення як суб'єкта свободи.

Модерний досвід увиразнює суперечливість цієї реляційної структури, роблячи проблему вразливості особливо відчутною. У філософії Е. Фромма звільнення індивіда від традиційних ієрархічних зв'язків визначається як суперечливий процес. Воно розширює простір індивідуальної свободи, проте водночас послаблює безпосередні форми укоріненості, що раніше надавали людському існуванню відчуття належності та захищеності (Fromm 2001). Йдеться не про нормативну ідеалізацію домодерного порядку, а про фіксацію тієї історичної антиномії, за якої індивідуалізація є водночас і формою емансипації, і джерелом тривоги, самотності та нестійкості. Свобода, позбавлена позитивного соціального змісту (як «свобода для»), легко переживається як тягар, що супроводжується дезорієнтацією та втратою опори. У такому разі індивід, за логікою Е. Фромма, шукає порятунку за допомогою «втечі» – у формі підкорення авторитетам, конформізму чи навіть деструктивності, аби позбутися тягара свободи, з яким не може впоратися (Fromm 2001).

А. Гоннет та Е. Фромм, хоч і по-різному, але сходяться в тому, що автономія формується в межах соціальних зв'язків, а не поза ними: перший доводить це через структуру визнання, другий – через діалектику індивідуалізації та укоріненості. Обидва підходи, отже, уможливають розуміння вразливості як внутрішнього виміру свободи, який виявляється щоразу, коли соціальна тканина послаблюється або порушується.

У пізньому модерні суперечність між індивідуалізацією та потребою в соціальній підтримці зазнає конкретних історичних модифікацій. Повоєнна доба ХХ ст. позначилася інституційним оформленням цієї підтримки: держава добробуту, системи соціального страхування, трудові гарантії та ширше визнання соціальних прав створили той інституційний каркас, у межах якого індивідуалізація могла супроводжуватися відносною стабільністю. Однак від середини 1970-х років цей каркас

поступово демонтується. Неоліберальна політика, набираючи сили, переорієнтовує соціальну інтеграцію з колективних гарантій на ринкові імперативи, конкуренцію та індивідуальну відповідальність. Крім згортання соціальних програм, системно послаблюються ті форми солідарності та визнання, які, за логікою А. Гоннета й Е. Фромма уможливають розумну автономію.

Як пише Венді Браун, у неоліберальному порядку економічні категорії та ринкові критерії стають універсальним зразком; вони визначають регулювання економіки й поширюються на розуміння людини, держави та політичного життя загалом. За цих умов громадянин перетворюється на підприємця, а державне управління набуває рис корпоративного менеджменту (Brown 2015). Відтак людина починає мислитися як підприємець самої себе, змушена інвестувати у власний «людський капітал» і нести індивідуальну відповідальність за успішність чи неуспішність цього підприємства. П. Дардо та К. Лаваль, розвиваючи цю лінію аналізу, доводять, що неолібералізм формує особливий тип суб'єкта – «людину економічну», для якої егоїстичний інтерес, конкуренція та максимізація корисності стають природними способами існування (Dardot, Laval 2013). Відтак питання справедливості, рівності та суспільного блага відступають перед імперативами конкуренції, ефективності й інвестиційної доцільності.

Вразливість як антропологічна умова у сучасному неолібералізмі набуває тотального соціального виміру, оскільки ринкова логіка охоплює сфери, які раніше регулювалися позаекономічними цінностями, – освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, культуру. Така інституційна трансформація супроводжується зміною самого способу переживання незахищеності, що втілюється у соціально-психологічному стані, позначеному фрустрацією, аномією та соціальним виключенням (Шоріна 2016, 101). Відповідальність за структурно зумовлені ризики (безробіття, бідність, соціальну ізоляцію) перекладається на індивіда, тоді як колективні форми захисту (профспілки, соціальна держава, системи солідарності) системно послаблюються. Суспільне благо як регулятивна ідея втрачає свою попередню нормативну вагу, поступаючись місцем риториці індивідуальної відповідальності, самопідприємництва та особистої успішності. У такий спосіб те, що має глибоко суспільний характер, удавано перетворюється на приватний дефіцит окремої людини, а невдача в конкурентній боротьбі починає сприйматися як особиста провина, а не наслідок системних нерівностей.

Найбільш показовим виявом цієї трансформації є прекарізація. У вузькому значенні вона охоплює нестійкість праці, ослаблення трудових гарантій, дерегуляцію зайнятості та нестабільність доходу. У широкому значенні прекарізація означає зміну самого часового й екзистенційного ладу життя: звужується горизонт довгострокового планування, підтримується довіра до інституцій, ускладнюється досвід стабільної належності до спільного світу. У працях Г. Стендінга й А. Каллеберга прекарізація

визнається не випадковим побічним ефектом, а системною рисою сучасного капіталізму, за якої гнучкість і конкурентність забезпечуються ціною хронічної незахищеності (Standing 2011; Kalleberg 2009, 14). І. Лоре, своєю чергою, доводить, що нестабільність за цих умов утрачає статус винятку й перетворюється на нормалізований спосіб соціального управління, коли люди щодалі більше змушені жити з невизначеністю як із даністю, не очікуючи від інституцій стабільного захисту (Lorey 2015).

У цьому контексті слід розрізняти два рівні аналізу. Прекаризація окреслює історично специфічні механізми виробництва незахищеності, проте сама собою не охоплює всієї проблеми вразливості. Для концептуальної точності варто відрізнити вразливість як універсальну умову людського буття від соціально організованих форм її нерівномірного розподілу. Обраний підхід не заперечує наявності антропологічних констант, але розглядає їх у зв'язку з конкретними історичними формами. Тому наш соціально-філософський аналіз вразливості доцільно доповнити універсалістським підходом М. Фінеман. У концепції дослідниці вразливість (*vulnerability*) характеризує не окремі «слабкі» групи, а універсальну людську умову, пов'язану з тілесністю, конечністю, залежністю та потребою в інституційній підтримці (Fineman 2008; Fineman 2010). Автономія в цій перспективі формується всередині мережі соціальних інституцій – права, освіти, праці, медицини, турботи й матеріального забезпечення життя. Такий ракурс дозволяє побачити у вразливості фундаментальну рису людського існування, що не зводиться до негативного соціального симптому, але водночас набуває конкретних історичних обрисів залежно від стану тих інституцій, які мають її пом'якшувати чи загострювати.

Спільна для всіх вразливостей переживається нерівномірно. Якщо М. Фінеман зосереджується на універсальності вразливості, то Дж. Батлер зміщує увагу до її політично й соціально індукованої нерівномірності – до того, що вона називає прекарністю (*precarity*) (Butler 2004; Butler 2009). Різні життя виявляються неоднаково відкритими до ушкодження, втрати, примусу й символічного знецінення. Соціальний порядок розподіляє як матеріальні ресурси захисту, так і межі видимості, оплакуваності, співчуття та морального визнання. З цієї причини одні життя легше потрапляють у простір суспільної уваги й підтримки, тоді як інші значно частіше опиняються на периферії допомоги, представництва та нормативної турботи. У цьому відношенні вимір універсальної вразливості (М. Фінеман) перетинається з історико-політичним (Дж. Батлер), утворюючи те концептуальне поле, в межах якого можна аналізувати, як універсальна людська крихкість перетворюється на нерівномірно розподілену незахищеність.

У воєнному контексті нерівномірність, про яку пише Дж. Батлер, набуває особливої наочності. Крім загального зростання небезпеки, реалізується й нерівномірний розподіл самої можливості бути

захищеним. Ця нерівномірність проходить крізь доступ до житла, лікування, переміщення, базову інфраструктуру, гуманітарну підтримку та інституційне представництво. Звідси вразливість вказує на крихкість життя й водночас диференційованість умов його підтримки. На цій межі свобода, гідність і право втрачають свою життєву опору, коли не підкріплюються дієвими практиками підтримки.

Розуміння вразливості як нерівномірно розподіленої незахищеності виводить аналіз за межі соціальної філософії в площину філософії міжнародного права. Евристично значущою тут є ідея Д. Агамбена, який зауважує, що правовий порядок ніколи не вичерпується сукупністю чинних норм. Він завжди містить межу, на якій норма призупиняється, але не зникає, утворюючи зону невизначеності між правом і життям (Agamben 1998; Agamben 2005). У ситуації війни прояв цієї межі є особливо різким, оскільки формальне включення людини до універсалістського порядку прав перестає бути гарантією рівного доступу до безпеки, підтримки й визнання.

Однак сама наявність цієї межі ще не означає кризи, адже межа належить до структури будь-якого правового порядку. Про кризу можна говорити тоді, коли вона перестає сприйматися як виняток або тимчасовий збій і набуває характеру стійкої закономірності. Новітня політико-правова історія дає підстави бачити саме такий перехід. Системні порушення основоположних принципів міжнародного права – від зазіхань на територіальну цілісність суверенних держав до одностороннього виходу з фундаментальних міжнародних договорів і послаблення режимів контролю над озброєннями – вже не виглядають поодинокими інцидентами, а складаються в тривалу тенденцію. Виклики, перед якими постають сьогодні Статут ООН, Женевські конвенції та система колективної безпеки, відображають кризу легітимності післявоєнного нормативного порядку й загострюють питання про межі його дієвості та універсальності.

У цьому контексті показовою є позиція Ж.-М. Коїка, який у праці «Право і політика міжнародної легітимності» доводить, що в основі міжнародного права лежать фундаментальні припущення, організовані у вигляді нерозривних дихотомій: між універсальним та особливим (*universal / particular*), рівністю та ієрархією (*equality / hierarchy*), включенням та виключенням (*inclusion / exclusion*), «своїм» та «чужим» (*self / other*), публічним та приватним (*public / private*) (Coicaud 2025, 392–412). Ці дихотомії мають структуральну силу: вони визначають, хто є повноправним членом міжнародного співтовариства, а хто – ні; вони видаються за істинні, хоча їхня істинність є радше постульованою, ніж доведеною; вони водночас описують реальність і задають уявлення про те, якою вона має бути.

Як зауважує далі вчений, легітимність міжнародного права сьогодні є вразливою та нестабільною (*fragile*), а кризи легітимності значною мірою є ендогенними – вони породжуються самою

структурою міжнародного права, а не лише зовнішніми чинниками (Coicaud 2025).

Отже, сучасна війна засвідчує суперечність сучасного світу, його розрив між універсалістською мовою прав, свобод і захисту та партикулярною організацією реальної влади, ресурсів і визнання. Сформований під впливом неоліберальної раціональності, цей порядок не відмовляється від нормативних претензій на універсальність, однак все менше здатний забезпечити їхню рівномірну практичну реалізацію (Brown 2015; Dardot and Laval 2013; Buchanan 2010; Murphy 2017).

Криза міжнародного права в аналізі вразливості не зводиться до сукупності множинних порушень або слабкості правозастосування, а бачиться як симптом глибокої трансформації, коли захист людини все більше залежить від асиметричних конфігурацій сили, інституційної волі та політичного визнання, що й створює нерівномірну «географію захищеності».

Обговорення

Проведений аналіз засвідчує, що комплексна природа людської вразливості вимагає залучення різних теоретичних оптик. Соціально-антропологічні підходи акцентують на загальній залежності, тілесності та конечності людського існування; критика неолібералізму й прекаризації з'ясовує історично конкретні механізми виробництва незахищеності; філософія міжнародного права, своєю чергою, дає змогу побачити, як ця незахищеність співвідноситься з межами універсалістських нормативних претензій. Запропонований у дослідженні підхід поєднує ці три лінії й виходить з подвійного бачення вразливості – як антропологічної константи та як соціальної похідної й індикатора спроможності нормативного порядку підтримувати людське життя в умовах крайньої нестабільності.

Водночас дискусійним залишається питання про характер зв'язку між критикою неоліберального порядку та аналізом міжнародного права. Було б методологічно некоректно виводити сучасні війни безпосередньо з неолібералізму як із єдиної причини. Проте було б помилкою не зважати на те, що війна з особливою виразністю окреслює межі універсалістської нормативності в глобальному порядку, де ризики поступово перекладаються на індивіда, а колективні гарантії слабшають. Універсальна мова прав зберігає свою формальну силу, втім, вже не сприймається як достатня підстава реального захисту. За таких умов криза міжнародного права сприймається ширше за проблему дотримання норм, а насамперед як сумнів у їхній здатності бути загальнозначущим і дієвим порядком.

Важливим результатом дослідження є також уточнення самого поняття вразливості. Його аналітична продуктивність полягає в тому, що воно дозволяє уникнути як суто юридичного, так і суто соціологічного редукціонізму. Під вразливістю запропоновано розуміти крихіткість як окремого життя й те, яким чином соціальний, політичний і правовий порядок перетворює цю крихіткість на

більш або менш руйнівну. Проведений аналіз вразливості окреслює перспективу подальших досліджень – не тільки війни, а й структурних трансформацій сучасного суспільства, у яких незахищеність поступово набуває не виняткового, а системного характеру.

Висновки

Людська вразливість у сучасній війні стає однією із центральних характеристик історичного досвіду нашого часу. Вона визначає той стан, у якому людина переживає межі власної автономії, залежність від інших, потребу в підтримці та крихіткість соціальних форм життя. Війна з особливою силою увиразнює цю ситуацію, засвідчуючи нестійкість повсякденного існування, обмеженість захисних ресурсів і нестачу гарантованого порядку.

Сьогодні проблема безпеки знову набуває особливої ваги в суспільній свідомості. Зростання міжнародної напруги, участь ядерних держав у ключових конфігураціях сучасного протистояння, модернізація ядерних арсеналів і послаблення частини попередніх механізмів контролю над озброєннями формують атмосферу, в якій відчуття небезпеки знову набуває екзистенційної гостроти.

У такому контексті проблема вразливості пов'язана з кризою нормативного порядку, в межах якої мова прав, захисту й безпеки все менше збігається з реальною здатністю інституцій стримувати насильство, забезпечувати довіру та підтримувати людське життя. Технологічна й наукова могутність сучасної цивілізації не усуває цього розриву; подекуди вона лише надає йому масштабнішого та загрозливішого виміру.

Вразливість людини окреслює також напрям подальшого філософського пошуку. Вона спонукає знову поставити питання про межі свободи без солідарності, про ціну безпеки без справедливості, а також про можливість такого нормативного порядку, в якому захист людського життя не залежав би настільки радикально від політичної сили, геополітичного статусу чи вибірковості міжнародної уваги.

У цьому горизонті соціально-філософський аналіз вразливості відкриває простір для критичного переосмислення сучасної війни, меж міжнародного порядку та умов, за яких безпека людини могла б набути справедливого характеру.

Список літератури

1. Шоріна Т. Г. Соціальний номіналізм неоліберальної теорії та консервативні суспільні тенденції. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія.* 2016. № 1 (23). С. 98–103. DOI: 10.18372/2412-2157.23.12497.
2. Agamben G. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* / trans. D. Heller-Roazen. Stanford : Stanford University Press, 1998. 199 p.
3. Agamben G. *State of Exception* / trans. K. Attell. Chicago : University of Chicago Press, 2005. 104 p.
4. Brown W. *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution.* New York : Zone Books, 2015. 296 p.
5. Buchanan A. *Human Rights, Legitimacy, and the Use of Force.* Oxford : Oxford University Press, 2010. 352 p.
6. Butler J. *Frames of War: When Is Life Grievable?* London : Verso, 2009. 224 p.
7. Butler J. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence.* London : Verso, 2004. 168 p.

8. Coicaud J.-M. *Elements of a Critical Philosophy of International Law. The Law and Politics of International Legitimacy*. Cambridge : Cambridge University Press, 2025. P. 392–412.
9. Dardot P., Laval C. *The New Way of the World: On Neoliberal Society* / trans. G. Elliott. London : Verso, 2013. 337 p.
10. Fineman M. A. *The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition*. *Yale Journal of Law & Feminism*. 2008. Vol. 20, No. 1. P. 1–23.
11. Fineman M. A. *The Vulnerable Subject and the Responsive State*. *Emory Law Journal*. 2010. Vol. 60, No. 2. P. 251–275.
12. Fromm E. *The Fear of Freedom*. 2nd ed. London : Routledge, 2001. 272 p.
13. Honneth A. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts* / trans. J. Anderson. Cambridge : Polity Press, 1995. 215 p.
14. Kalleberg A. L. *Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition*. *American Sociological Review*. 2009. Vol. 74, No. 1. P. 1–22.
15. Lorey I. *State of Insecurity: Government of the Precarious* / trans. A. Derieg. London : Verso, 2015. 236 p.
16. Murphy M. *The Economization of Life*. Durham : Duke University Press, 2017. 232 p.
17. Seglow J. *Reassessing Recognition*. *Political Theory*. 2018. Vol. 46, No. 1. P. 123–130. DOI: <https://doi.org/10.1177/0090591717696024>.
18. Standing G. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London : Bloomsbury Academic, 2011. 248 p.
19. *The Philosophy of International Law* / ed. S. Besson, J. Tasioulas. Oxford : Oxford University Press, 2010. 624 p.

References

1. Shorina, Tetiana H. 2016. "Sotsialnyi nominalizm neoliberalnoi teorii ta konservatyvni suspilni tendentsii" ["Social Nominalism of Neoliberal Theory and Conservative Social Tendencies"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatorskoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia* 1 (23): 98–103. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.23.12497>.
2. Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Translated by Daniel Heller-Roazen. Stanford, CA: Stanford University Press.

3. Agamben, Giorgio. 2005. *State of Exception*. Translated by Kevin Attell. Chicago: University of Chicago Press.
4. Brown, Wendy. 2015. *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. New York: Zone Books.
5. Buchanan, Allen. 2010. *Human Rights, Legitimacy, and the Use of Force*. Oxford: Oxford University Press.
6. Butler, Judith. 2009. *Frames of War: When Is Life Grievable?* London: Verso.
7. Butler, Judith. 2004. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. London: Verso.
8. Coicaud, Jean-Marc. 2025. "Elements of a Critical Philosophy of International Law." In *The Law and Politics of International Legitimacy*, 392–412. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Dardot, Pierre, and Christian Laval. 2013. *The New Way of the World: On Neoliberal Society*. Translated by Gregory Elliott. London: Verso.
10. Fineman, Martha Albertson. 2008. "The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition." *Yale Journal of Law & Feminism* 20 (1): 1–23.
11. Fineman, Martha Albertson. 2010. "The Vulnerable Subject and the Responsive State." *Emory Law Journal* 60 (2): 251–275.
12. Fromm, Erich. 2001. *The Fear of Freedom*. 2nd ed. London: Routledge. Original work published 1941.
13. Honneth, Axel. 1995. *The Struggle for Recognition: The Moral Grammar of Social Conflicts*. Translated by Joel Anderson. Cambridge: Polity Press.
14. Kalleberg, Arne L. 2009. "Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition." *American Sociological Review* 74 (1): 1–22.
15. Lorey, Isabell. 2015. *State of Insecurity: Government of the Precarious*. Translated by Aileen Derieg. London: Verso.
16. Murphy, Michelle. 2017. *The Economization of Life*. Durham, NC: Duke University Press.
17. Seglow, Jonathan. 2018. "Reassessing Recognition." *Political Theory* 46 (1): 123–130. <https://doi.org/10.1177/0090591717696024>.
18. Standing, Guy. 2011. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
19. Besson, Samantha, and John Tasioulas, eds. 2010. *The Philosophy of International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Tetyana Shorina

HUMAN VULNERABILITY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY WAR AND THE CRISIS OF NORMATIVE ORDER

Introduction. The article examines human vulnerability in the context of contemporary war and the crisis of normative order from a socio-philosophical perspective. Particular attention is given to how war not only produces new threats but also intensifies pre-existing forms of socially conditioned insecurity. **The aim and tasks.** The aim of the study is to clarify the socio-philosophical meaning of human vulnerability under contemporary wartime conditions. The tasks are to analyse vulnerability as an anthropological condition of human existence, to reveal its connection with socially produced insecurity and precarity, and to determine its significance for understanding the crisis of normative order. **Research methods.** The study employs socio-philosophical, critical-hermeneutic, and normative-analytical approaches. These methods make it possible to interpret vulnerability through the categories of dependence, freedom, recognition, insecurity, institutional protection, and to relate the lived experience of vulnerability to the limits of legal and political normativity. **Research results.** It is shown that vulnerability should be understood both as a universal condition of embodied and dependent human existence and as unevenly distributed across social contexts. The analysis distinguishes between precarity as an unevenly distributed condition of insecurity and precarization as the socio-historical process through which such insecurity is produced and normalized. War is interpreted as a factor that radicalizes already existing insecurity and exposes the gap between the formal language of rights and the actual selectivity of protection. **Discussion.** The analysis demonstrates that vulnerability cannot be reduced either to abstract human fragility or to the immediate consequences of military violence alone. Its heuristic value lies in connecting anthropological dependence, social precarity, and the asymmetrical functioning of contemporary normative institutions. **Conclusions.** The article concludes that human vulnerability in wartime reveals the contradiction between universalist claims of protection and their unequal implementation. In this sense, vulnerability becomes an important analytical category for understanding the crisis of normative order and the conditions of protecting human life in present-day society.

Keywords: vulnerability; war; insecurity; precarization; normative order; social philosophy; international law; human rights; neoliberalism; crisis of protection.

Дата першого надходження: 02.02.2026.

Дата прийняття до друку: 31.03.2026.

Дата публікації: 28.05.2026